

Bestuurlijke samenvatting – startnotitie RES NHN

Inleiding

Aanleiding

In oktober 2019 verwachten we dat het Rijk komt met een definitief nationaal Klimaatakkoord. Dit is de Nederlandse uitwerking van de internationale klimaatafspraken van Parijs (2015). Het akkoord gaat uit van de doelstelling om te komen tot 49% CO₂-reductie in 2030. Het einddoel is 95% CO₂-reductie in 2050. In het Klimaatakkoord zijn vele maatregelen benoemd, onderverdeeld in vijf onderwerpen: duurzame elektriciteitsopwekking, gebouwde omgeving, landbouw en landgebruik, mobiliteit en industrie.

Lokaal maatwerk nodig

Voor het uitwerken en realiseren van de nationale doelen en afspraken is regionaal en lokaal maatwerk nodig. Het vraagt om nieuwe manieren van intensieve samenwerking tussen overheden, inwoners, bedrijven en maatschappelijke partners. Dit vraagt om een nieuwe vorm van samenwerken tussen overheden en maatschappelijke partners. Daarom hebben de overheden in het Interbestuurlijke Programma (IBP, feb. 2018) afgesproken een meerjarige programmatische nationale aanpak met landsdekkende Regionale Energie Strategieën (RES) uit te werken. Daarvoor zijn 30 RES-regio's gedefinieerd. In het IBP is afgesproken dat de besluitvorming bij uitvoering van de RES plaatsvindt via het omgevingsbeleid van gemeenten, provincies en Rijk en via het beleid van de Waterschappen (o.a. waterbeleidsplannen). De RES-regio Noord-Holland Noord is één van de 30 regio's.

Wat is de RES?

De RES is een document waarin tot het jaar 2030 de opgaven van 'duurzame elektriciteit opwek' en 'aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving' zijn uitgewerkt:

- Het Rijk bepaalt hoeveel duurzame energie opgewekt moet worden in 2030 (35 TWh), de regio bepaalt hoe, met wie en waar dit ingevuld wordt.
- Daarnaast geeft de RES inzicht in aanbod van duurzame warmtebronnen en de warmtevraag van de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde energie-infrastructuur.
- In de RES wordt ook opgenomen hoe de werkstructuur, het besluitvormingsproces en het participatieproces is opgezet.
- Uitgangspunt is dat er gebruik gemaakt wordt van de standaard landelijke rekenmethodes en aannames, voor de vergelijkbaarheid en optelbaarheid van de RES-en. De RES heeft een horizon van 2030 met een doorkijk naar 2050.

De RES is geen integraal afwegingkader in de zin van het ruimtelijk beleid, maar een voornemen waaraan de betrokken partijen zich committeren. De integrale afweging wordt gemaakt in het proces van de omgevingsvisie.

Regionale kansen

In de regio Noord Holland Noord is de energietransitie al in volle gang. Iedereen kan meedoen. De bedrijven, het netwerk van kennisinstellingen, de energie infrastructuur, innovaties en het ecosysteem van de zeehaven bieden hiertoe vele kansen. Daarnaast kent de regio als geheel de ambitie om in 2040 energieneutraal te zijn en hebben de afzonderlijke overheden in de regio aanvullende ambities.

De Westfriesse gemeenten bevestigen deze doelstelling in het Pact van Westfriesland 7.1. Om de lokale én regionale ambities tot uitvoering te kunnen brengen, is regionale samenwerking een voorwaarde. De RES NHN gaat helpen om deze regionale en lokale ambities te realiseren.

Vanuit verschillende belanghebbenden, de gemeenteraden, provinciale staten, het algemeen bestuur van het Hoogheemraadschap is nadrukkelijk aandacht gevraagd voor:

- een transparant proces;
- zorgvuldige participatie;
- de ruimtelijke inpassing van hernieuwbare opwek en opslag, de infrastructuur voor warmte en elektriciteit;
- het benutten van (economische) kansen voor de regio;

En, om innovatie en eigen initiatief als uitgangspunt te nemen. Aan deze oproep geeft het proces tot een regionale energiestrategie gehoor. De energietransitie is echter niet alleen een technische en planologische opgave, maar ook een participatie opgave. Bewoners en bedrijven in de regio worden niet alleen betrokken bij de strategie, maar zullen ook zeggenschap krijgen over de projecten en opwekinstallaties. Voor een geslaagde energietransitie gaan 'top down' en 'bottom-up' hand in hand. Daarbij zullen de minder draagkrachtige burgers niet vergeten worden.

Er is al een flinke opgave voor duurzame energie in uitvoering in de regio, waaronder windmolenpark Wieringenmeer in Hollands Kroon met totaal 99 molens. Daarmee is een belangrijke stap gezet richting 2030, want alle gerealiseerde en geplande grootschalige opwek (zon en wind) telt mee in de RES.

Doel van de startnotitie

Vanaf de ondertekening van het Klimaatakkoord heeft de regio ruim een half jaar (tot aan 1 juni 2020) de tijd om een concept-RES op te leveren. Uiterlijk 1 maart 2021 moet de RES 1.0 opgeleverd zijn. In de startnotitie is het oude tijdsplan opgenomen. De landelijke planning is begin juli 2019 gewijzigd.

Een zeer kort tijdsbestek, waarin ook een zorgvuldig participatieproces doorlopen moet worden. Deze strakke planning komt mede voort uit de het gezamenlijk doel dat uiterlijk in 2025 alle aangevraagde benodigde vergunningen voor de ruimtelijke inpassing zijn afgegeven (met oog op de tijdige realisatie van de opgave). Dat vraagt om goede afspraken aan de voorkant van het proces. Daarvoor zijn een aantal kaders opgesteld in de startnotitie. Zonder nu al uitspraken te doen over inhoudelijke oplossingen en keuzes.

Het voorliggende raadsvoorstel legt de opdracht, de kaders en het proces vast. Aangezien het een regionaal proces is, is het belangrijk dat alle 18 gemeenten in NHN, de provincie Noord-Holland en het Hoogheemraadschap Hollands Noorder Kwartier besluiten over dezelfde startnotitie.

Kaders voor de opdracht RES NHN

De opdracht

Landelijke opdracht

Met de ondertekening van het Klimaatakkoord heeft elk van de 30 RES-regio's in Nederland de opdracht om een RES voor 2030 op te stellen. Het Rijk heeft bepaald dat in 2030 35 TWh duurzame energie opgewekt gaat worden. U bepaalt hoe, met wie en waar dit ingevuld wordt. In de RES staat welke strategie de regio hanteert om de energiedoelstellingen te bepalen en te behalen. Indien de 30 RES-en niet optellen tot de landelijke doelstelling van 35 TWh, dan volgt er een landelijke verdeling van de resterende opgave.

Planning

De deadlines voor het RES-proces en de besluitvorming zijn landelijk vastgelegd:

- Concept RES aanleveren bij het Rijk: 1 juni 2020.
- Vastgestelde RES 1.0 aanleveren bij het Rijk: 1 maart 2021.

Het proces

Besluitvorming

Het RES-proces kent verschillende momenten voor besluitvorming:

- **Startnotitie:** de ondertekening van het Klimaatakkoord is het officiële startpunt van de RES. Om dan snel te kunnen starten en daardoor de periode tot 1 juni 2020 goed te kunnen benutten, liggen de kaders van het proces voor het opstellen van de RES NHN ter vaststelling aan u voor. Voorbereidend op ondertekening van het Klimaatakkoord is al zoveel mogelijk voorbereidend werk gedaan. Na vaststelling van de kaders uit de startnotitie wordt het participatieproces gestart.
- **Concept RES:** wordt uiterlijk 1 juni 2020 vastgesteld door de colleges van gemeenten, Gedeputeerde Staten en het Dagelijks Bestuur van het Hoogheemraadschap, en vrijgegeven (met gelegenheid tot wensen en bedenkingen voor uitwerking naar de RES 1.0) door gemeenteraden, Provinciale Staten en Algemeen Bestuur van het Hoogheemraadschap om deze aan te bieden aan het landelijk programma. Dit besluit is een processtap, inhoudelijke besluitvorming volgt bij de RES 1.0. De concept RES omvat nog geen concrete locaties voor opwek, maar zoekgebieden voor opwek. De concept RES wordt na aanlevering bij het landelijke programma verder uitgewerkt en geconcretiseerd, wat leidt tot de RES 1.0. Opmerking: de concept RES bevat (deels) besluiten die behoren tot de bevoegdheid van de gemeenteraden. Daarom besluiten de colleges van gemeenten hierover met een voorbehoud ten aanzien van besluitvorming (bij de RES 1.0) door de gemeenteraden.
- **RES 1.0:** deze wordt uiterlijk 1 maart 2021 (ongeveer na 17-18 maanden na formele ondertekening van het Klimaatakkoord) vastgesteld door gemeenteraden, Provinciale Staten en het Algemeen Bestuur van het Hoogheemraadschap en aangeboden aan het landelijke programma.

- **Uitvoering van de RES:** na vaststelling van de definitieve RES 1.0 wordt de ruimtelijke opgave van de RES opgenomen in het provinciale en gemeentelijke omgevingsbeleid. Hier zal ook besluitvorming over plaatsvinden. Hier zal ook besluitvorming over plaatsvinden. Streven is dat de RES binnen een jaar na vaststelling van de RES 1.0 is verankerd en vastgesteld in de omgevingsvisie en dat in 2025 alle vergunningen verleend zijn voor de uitvoering.
- **Elke twee jaar RES-actualisatie:** het RES-traject kent een doorlooptijd tot 2030, de RES wordt ten minste elke 2 jaar gemonitord, geactualiseerd en vastgesteld (RES 2.0 en verder).

Programma organisatie en regionale samenwerking

In de programma organisatie RES NHN zijn alle 18 gemeenten, de provincie NH en het Hoogheemraadschap Noorderkwartier (HHNK) vertegenwoordigd. Er wordt zoveel als mogelijk aangesloten op de bestaande subregionale samenwerkingen: Westfriesland, Regio Alkmaar en Kop van Noord-Holland. Vanuit de drie deelregio's is er een bestuurlijke trekker, een ambtelijke opdrachtgever (gemeentesecretaris) en een ambtelijke regio-coördinator aangewezen die deelneemt in de programma organisatie. Ook het HHNK en de Provincie NH maken (bestuurlijk, ambtelijk opdrachtgever, ambtelijk) onderdeel uit van de programma organisatie, net als de netwerkbeheerder Liander. De regio NHN heeft ervoor gekozen om de rol van de stuurgroep strikt procesmatig te houden en de inhoud te laten bepalen door het samenspel met inwoners, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en experts. De stuurgroep neemt geen beslissingen namens de opdracht gevende overheden, maar valideert producten van de RES NHN en bereidt besluiten voor ten behoeve van besluitvorming door gemeenten, provincie en waterschap. De stuurgroep wordt op basis van de agenda uitgebreid (Stuurgroep XL) met maatschappelijke partijen.

Maatschappelijk draagvlak

Maatschappelijk draagvlak en participatie is zeer belangrijk in het RES-proces. De samenleving – bewoners, bedrijven en organisaties in de regio – wordt betrokken bij het opstellen van de RES (raadplegen, adviseren en coproductie). Zeggenschap over de projecten en financiële participatie in opwek zijn belangrijk voor een geslaagde energietransitie. Participatie tijdens het RES-proces wordt georganiseerd in de vorm van ruimtelijke ateliers, zowel lokaal als regionaal, waarin het gesprek met de samenleving plaatsvindt over de ruimtelijke inpassing van de maatregelen. Daarnaast worden thematische ateliers georganiseerd, primair gericht op stakeholders; (professionele of georganiseerde) partijen met belang bij de energietransitie. Tijdens deze thematische ateliers wordt kennis en input voor de RES opgehaald, zoals gezamenlijke uitgangspunten of opgaven. Daarnaast zorgt deze afstemming voor de borging van de samenwerking in de uitvoering. Ook worden bestaande samenwerkingsverbanden met stakeholders betrokken in het proces.

Leidende principes

Voor de inhoud en de kwaliteit van de (concept) RES gelden de volgende leidende principes:

Algemeen leidende principes

- De regio NHN realiseert een regionaal aandeel van de landelijke opwek opgave van 35 TWh. Uitgangspunten daarbij zijn:
 - opgave staat centraal, we gaan in gesprek over de oplossingen en het wegnemen van knelpunten;

- streven naar extra invulling van opwek, vanwege mogelijk afvallen van zoekgebieden;
- RES NHN kent uitwerking in 3 deelregio's: regio Kop van Noord-Holland, regio Westfriesland en regio Alkmaar.
- De opgaven voor mobiliteit, industrie en agrarisch wordt niet uitgewerkt tot een strategie. De RES wordt wel integraal / in samenhang met deze deelgebieden opgesteld.
- De RES wordt samen met stakeholders en samenleving opgesteld.
- Het RES-traject kent een doorlooptijd tot 2030. De RES wordt geborgd in het omgevingsbeleid en wordt minimaal iedere twee jaar gemonitord en geactualiseerd.
- Indien de 30 RES-regio's niet optellen tot de landelijke doelstelling, dan zal vanuit het Rijk een verdeling van de resterende opgave worden gemaakt.

Leidende principes voor 'kwantiteit RES'

- De elektriciteitsopgave op land is techniekneutraal, uitgangspunten hierbij zijn:
 - gebruik maken van bewezen technologie;
 - toepassing van grootschalige opwek¹: alle grootschalige opwek telt mee, dus ook reeds gerealiseerde of geplande projecten;
 - kansrijke innovaties worden genoemd in de RES 1.0, ook wordt ingezet op de kracht van het lokale initiatief;
 - opgave is in 2030 gerealiseerd en geeft doorkijk tot 2050;
 - biomassa is onder voorwaarde duurzaam (bijvoorbeeld lokale teelt en verwerking in de regio).
- 'Kleinschalig zon op dak²' en energiebesparing zijn beide belangrijke onderwerpen voor de RES maar tellen niet mee als vermindering of vermeerdering van het bod.
- Voor de warmte opgave (gebouwde omgeving):
 - beschikbare warmtebronnen en de potentiële warmtevraag worden op een logische, efficiënte en betaalbare wijze gekoppeld;
 - warmteaanbod en warmtevraag bevinden zich zo dicht mogelijk bij elkaar, rendementsverliezen worden zoveel als mogelijk beperkt;
 - gemeente-/regiogrenzen worden bij de verdeling van het warmte aanbod losgelaten.

Leidende principes voor 'kwaliteit RES'

- De RES levert een bijdrage aan de landelijke energieopgave (energie opwek en warmtetransitie)
- Zorgen voor maatschappelijk draagvlak, door o.a.:
 - Zorgvuldige participatie bij de totstandkoming van de RES (lokaal & regionaal);
 - Maatschappelijke participatie in opwek (lokaal eigenaarschap van energieprojecten), daarbij zullen de minder draagkrachtige burgers niet vergeten worden;
 - Samenwerking tussen stakeholders en overheden;
 - Gezamenlijk ontwikkelen van meerdere (ruimtelijke) scenario's.
- Zorgen voor ruimtelijke kwaliteit, door o.a.:
 - Meervoudig ruimtegebruik;

¹ windturbines en zonne-installaties die gebruik maken van SDE regeling (groter dan ca 60 panelen).

² Kleinschalig zon op dak houdt in: installaties (kleiner dan ca 60 panelen) die gebruik maken van de salderingsregeling.

- Meerwaarde bij ruimtelijke inpassing, door energiedoelen aan andere ruimtelijke ambities te koppelen (bijv. biodiversiteit, recreatie, economie, leefbaarheid, gebiedsontwikkeling, verbetering van verbindingen, vernatting van veengebieden);
- bepalen van ruimtelijke ordeningsprincipes voor de inpassing van opwek en voor de benodigde ruimte voor boven- en ondergrondse infrastructuur, zoals aansluiten bij gebiedseigen kenmerken.
- Zorgen voor kosten efficiency, door o.a.:
 - Vraag en aanbod zo dicht mogelijk bij elkaar (warmte en elektra);
 - Netcapaciteit en betaalbaarheid zijn mede bepalend voor keuzes;
 - Beschikbare warmtebronnen en de potentiële warmtevraag worden op een logische, efficiënte en betaalbare wijze gekoppeld, gemeente-/regiogrenzen worden bij de verdeling van het warmte aanbod losgelaten;
 - Combineren van opgaven en investeringen in andere opgaven.

Beoogd effect/ wat willen we bereiken?

De Regio NHN grijpt het RES-proces aan om:

- kansrijke initiatieven en kansrijke innovaties te laten slagen of op te schalen;
- goede locaties te vinden voor het opwekken van zon- en windenergie en te zorgen voor maatschappelijk betrokkenheid en zorgvuldige landschappelijke inpassing;
- langjarige samenwerking tussen belanghebbende partijen te organiseren;
- de samenwerking binnen en tussen overheden te verbeteren om de uitvoering te kunnen versnellen;
- kennisontwikkeling bij betrokken overheden en stakeholders te stimuleren;
- een integrale benadering van klimaatopgaven binnen de betrokken overheden te borgen.

Overige relevante informatie

Juridische status RES

Na vaststelling van de definitieve RES 1.0 (2020) wordt de ruimtelijke opgave van de RES opgenomen in de provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies / plannen en het beleid van het Hoogheemraadschap. Op een omgevingsvisie en de RES is geen mogelijkheid tot beroep. Pas als de ruimtelijke opgave hiervan vertaald wordt naar een omgevingsplan of omgevingsbesluit is er mogelijkheid tot beroep. Als het RES proces zorgvuldig doorlopen wordt (o.a. zorgvuldige participatie) en de belangen goed worden afgewogen, dan voldoet het product RES aan de voorwaarden van een milieu effect rapportage (plan-m.e.r.) t.a.v. participatie. Bij de borging van de RES in omgevingsbeleid, door vaststelling van bijvoorbeeld een omgevingsvisie of omgevingsplan, heeft het bestuursorgaan nog steeds de plicht tot de uitvoering van een MER- beoordeling.

Risico's

Binnen het programma RES NHN kunnen risico's ervoor zorgen dat de vastgestelde scope niet binnen de geplande tijd en budget blijft. Om dit te voorkomen wordt vanuit dit programma strak gestuurd op het identificeren en beheersen van de risico's. Het overzicht van de risico's is opgenomen in de startnotitie.